

Nagyszüleim mesélték - családi történet a kommunista korszakból

Kishegyes – 1950.december 8.

Látom a gyötrelmes pillanatokot, minden fájó érzés a legmélyebbre hatol bennem. Talán sosem fogom tudni feldolgozni az elmúlt évek szörnyűségeit. Most mégis annyira boldog vagyok, hogy felszabadultam a hadifogságból, és a Néphadseregből is kiengedtek...

Nincsenek szavak.

Hajnal van. Szüleim szántóföldjén ülök, és nézem a napkeltét. Figyelek minden apró csodára: a néhány fényes csillagra, amelyek még küzdenek a napfény áthatoló ereje ellen, a harmatcseppekre, melyek ringatóznak az elfakult fűszálakon, a felhők táncára az ibolyalila- és narancsszínű égbolton, a madarak énekére, a kemény föld érdes hangjaira a lábam alatt. Még gyönyörködöm e síkság tájában, majd lassan elindulok: vasárnap van, nem hagyom ki a szentmisét.

Nem tudtam eddig, hogy egy pillanat mennyire át tudja fordítani az életemet jó irányba, és ez a nap lett életem egyik legcsodálatosabb napja. Amint vége lett a szentmisének, megpillantottam a templom előtt a lányt, aki a feleségem és gyermekeim anyja lett. A karácsonyt már együtt töltöttük, és nagyon szerelmesek voltunk.

Toldi László vagyok, 1922. szeptember 15-én Kishegyesen születtem. Tanyán nőttem fel, béres családban. Édesapám, István szolgált az első világháborúban. A keleti fronton volt egy huszárszázados tiszti szolgálója. Mielőtt kitört volna a Nagy Háború, Budapesten ismerkedett meg édesanyámmal, Bolyó Máriával, majd ideköltöztek az akkori Magyarország déli részére. Mindketten nagyon vallásosak voltak, így engem, három testvéremmel együtt a katolikus hitben neveltek fel. Szegények voltunk; mezítláb játszottunk a porban, istállóban aludtunk, kerékpárral jártam a tanyáról az iskolába. Szüleim keményen dolgoztak, földműveléssel foglalkoztak. Nagyon tiszteltem őket, jó szülők voltak. Autójogosítványomat megszereztem, amit később hasznomra tudtam fordítani.

1942-ben hívtak be a magyar hadseregbe sorkatonai szolgálatba. Újvidéken töltöttem két évet. Ez alatt az idő alatt távírdásként és rádiósként szolgáltam. Megtanultam a Morze-jeleket, és ez a munka teljesen más volt, mint a földművelés. Talán kicsit megéreztem ekkor az úri munka könnyedségét.

1944. október 18-án Szenttamáson fogtak el a szovjet és partizán katonák. Előző este kiküldtek bennünket a lövészárókba feltartóztatni őket, ahonnan, aki csak tehetett, elmenekült.

Még altiszt sem volt, aki megakadályozhatta volna ezeket a katonákat a menekvésben, így mi, akik maradtunk, eldobtuk puskáinkat, és bekúsztunk a falu szélén álló üres házba. Reggel két orosz katona vezetett be minket a községháza udvarába, ahol nagyjából 200 magyar katonát őrzött néhány vörös csillagos partizán újonc. Azt mondták, csak kihallgatnak bennünket, aztán hazatérhetünk. Persze, boldogok lettünk, de ez nem tartott sokáig... Szegedre gyalogoltunk a parancsnokságba szülőfalumon keresztül. Ó, szegény apám, rohant, amint meghallotta, hogy fia a menetben van. Kerékpárra ült, sietett elbúcsúzni. Nem szólhattam hozzá, a partizán fegyveres katonák félelemben tartottak. Egyikük félrelökte apámat, és elvette a biciklijét. Majd' megszakadt a szívem így látni apámat. Kétségbeesetten, dühösen, szomorúan... én sem éreztem magam másként. Tudtam, egyhamar nem térek haza.

Szöregen fellökdöstek bennünket a vagonokra, és a temesvári gyűjtőtáborba vittek több mint tizenötezer fogoly közé, legtöbbször magyar honvéd volt. Három napig nem ettem, aztán pár falat kenyérhez jutottam. Micsoda kincs volt az a néhány falat! Itt találkoztam több helybéli ismerősömmel, akikkel a későbbiekben próbáltunk együtt maradni és összefogni. Két hét után a romániai Focsányba érkeztünk, és itt tanultam meg, hogy a hadifogoly élete semmit sem ér. A hastífusz vette át az uralmat közöttünk. Pár nap múlva indultunk Oroszországba. A marhaszállító vagonba 57-en kerültünk. Éjjelente álltunk meg, akkor kaptunk enni és inni. Testvériesen osztottuk szét egymás között azt a néhány falat kenyeret és a vizet. Fejenként körülbelül negyed liter jutott, de volt, hogy nem kaptunk. Ilyenkor víz helyett havat ettünk, és egy hét sem kellett, diftéria kezdte szedni áldozatait. Egyik barátom a kezem közt hunyt el, és sajnos nem ez volt az egyetlen ilyen fájdalmas pillanat... Együtt búcsúztattuk az embereket, de amint kimondtuk az imát bezáró Áment, szinte cibálták a halottról a ruháit, amit sosem értettem meg az évek során. Engem is torokgyík gyötört, azt hittem az lesz a vég. Kishegyesi barátomnak szoltam is, hogy mondja meg szüleimnek: a Szovjetunió felé vezető úton veszttem el. Ő 1945-ben hazakerült, és vitte a hírt a szüleimnek: élek.

1944. december 18-án, egy hónap után értünk a brjanszki erdőbe, ahol úgy dőlünk ki a vagonból a fagyott hóba, mint élettelen fadarabok. A szovjet katonák a barakkokba vezettek minket, ahol volt meleg víz, étel, és végre fürödhettünk is. Priccsek ugyan voltak, de olyan sovány voltam, hogy feküdni sem tudtam. Hamar a hastífusszal kezdtem küzdeni, így az Oroszországban töltött hónapok alatt a kórházban voltam. Hastífusz ellen szemet kellettennem, de ekkor ébredt fel bennem az élni akarás vágya. Márciusban indultunk tovább, azt sem mondták meg, hogy hová. Eleinte a remény édes illata töltötte ki a vagon, de rá kellett jönnünk, Ázsia és Európa határán vagyunk az Urálban, és kijelentették: Novoszibirszkbe robogunk, és 600 km áll még előttünk.

1945 áprilisában megérkeztünk a novoszibirszki hadifogolytáborba. A mi táborunk mellett volt a civilek munkatábor. Elfoglaltuk gyötrelmes helyünket, és találkoztam két vánszorgó magyar katonával. Bár ne is beszéltem volna velük... 1943-ban kerültek ide 1300-an és mára ketten maradtak. Rettegés öntött el, fájdalom az egész szívemben. Magyar testvéreim iránt érzett mérhetetlen megértés földre kényszerített, de össze kellett szednem magam. Tovább-tovább, élnem kell. Lőszeres ládákat készítettünk éhbérért, és szinte naponta emelték, mennyit kell elkészítenünk fejenként. A civilekkel üzleteltünk, cserekereskedelmeztünk, és hamar rá kellett jönnöm, sokkal rosszabb soruk van nekik, mint nekünk.

Nyáron kapálással, hagymagyomlálással foglalkoztam, így kicsit több ételhez jutottam. Nem tartott ez sokáig, véget ért a betakarítás, és télre kellett készülni: irány fát vágni! Hatalmas nyírfaerdőben voltunk, azóta nem láttam szebb erdőt. Rab voltam, kezdtem felejteni emberi méltóságomat, de próbáltam a szépségeket megtalálni.

1946 januárjában vonultunk be a lágerbe, de munkaképtelenek voltunk. Ennek ellenére ásni kellett a fagyos földet, építkeztek, ahhoz kellett az alap. Fejenként hat köbméter a norma, különben nem lesz ebéd – vágta fejünkhöz az űr. Persze, nem tudtuk teljesíteni, és dicséretként leköpött bennünket a szláv vérű űr. Kemény munkával teltek a hónapok, küzdöttem az életért. Március 19-én írt leveletem végre megkapták szüleim:

Drága jó Szüleim és Testvéreim!

Kívánom a jó Istentől, hogy soraim a legjobb egészségben találja mindannyiukat.

Én, hála Istennek, egészséges vagyok, már a negyedik levelem írom, de még választ nem kaptam. Ha levelem megkapják, írjanak.

Ölelem és csókolom mindannyiukat.

Isten velük és nekem maradó sok szeretettel, Fiuk: Toldi László

Decemberben fát kellett ismét vágnunk, hullottunk is rendszeren. Egyik nap öröm ért bennünket: mínusz 52 Celsius fok van, nem dolgozhatunk, csak 50 fokig. A szabály az szabály, még Szibériában is.

1947. június 3-án érkezett a német váltás: Ungaren alles geht nach Hause! Vagyis szabadulunk, megyünk haza! 5 nap múlva elkészültünk, tiszta ruhát kaptunk, és megindult az 1300 fogollyal a vonat. Örömöm leírhatatlan, könnyek nélkül zokogtam, el sem tudtam hinni. Zsákokból összefűztem egy noteszt, és abba írtam egy úti jegyzetet Novoszibirszktől Máramarosszigetig. Itt meztelenre vetkőztettek bennünket, SS-katonákat kerestek köztünk. Valamelyik testrészükre a vércsoportjuk volt tetoválva, és nem egy katonát küldtek vissza Szibériába.

Itt, Máramarosszigeten szervezett tábori élet alakult ki. Nagyjából 12-14 000 ember várakozott a hazajutásra. Én borbély lettem, valamint kenyeret szeleteltem. Szibériában három év alatt nem ettem annyit, mint itt egy év alatt. Magyarország és Ausztria segítette az embereit étellel. Nem voltak túl rossz körülmények, így lelkileg-testileg kezdtem összeszedni magam. Családommal szinte folyamatosan leveleztünk, ami nagyon sok erőt nyújtott nekem. Ekkor írtam verseket és névjegyzéket egy osztrák zsebnaptárba.

Emlékül

*Ki hazájától messze
távol sokat szenvedett
azt elfeledni soha
nem lehet.
Ki szabadságát úgy
várja, mint rabmadár a kalickához.
Istenem tekints le rája!*

(1947.IX.30.)

Vers

*Mért vagyok én árva
mért nincs nekem szárnyam,
hogy repülhetnék tova, hol
száz virág is várna.
Szárnyakon repülnék, babám
kis tanyáját, hej de felkeresném,
búmat rögtön elfeledném,
hej de boldog lennék.*

Tavaszi végén küldtek valahányunkat Debrecenbe, ahol alaposan kihallgattak bennünket, és csak szépet és jót szabadott mondani az elmúlt évek szörnyűségeiről. Ez után Szegeden vallasztott egy jugoszláv megbízott, hogy haza merek-e menni Jugoszláviába, mert ott is keményen kell dolgozni. Persze, hogy haza akartam menni a családomhoz, a szülőföldemre. Nyárra hazaértem. Szegény szüleim már elvesztették a reményüket, hogy élve hazajutok ennyi év után. Évekig nem tudtam beszélni a történetekről, magamba fojtottam a szenvedéseket, a szörnyű látványokat, mindent, és csak lassan sikerült talpra állnom.

1949 tavaszán az új rendszernek is szolgáltam: 19 hónapig a Jugoszláv Néphadsereg munkása és katonája voltam. Utat építettem, és borbélykodtam.

1950 őszén, miután hazaértem, apám megmaradt földjein kezdtem dolgozni, mert a kommunizmusban legnagyobb részét elvették tőle, valamint nagyapám szőlősében is tevékenykedtem. Lovai is voltak, az utolsó Remény volt, a kedvencem, de el kellett adni a szegénység miatt.

A következő években családot alapítottam, elköltöztünk szüleimtől, és a 70-es években tudunk megengedni magunknak nyaralást az anyaországba.

Családom mindig is emlegeti fogságom kínjait, mivel sokat meséltem nekik, gyermekeimnek és az ő gyermekeiknek. Nyugodt embernek ismertek, és valóban nehezen lehetett kihozni a sodromból. A második világháború által okozott borzalmakat sosem tudtam feldolgozni, mindig is kísért életem során. Hitem Istenben életem utolsó percéig is megmaradt, sőt erősebbé váltam általa.

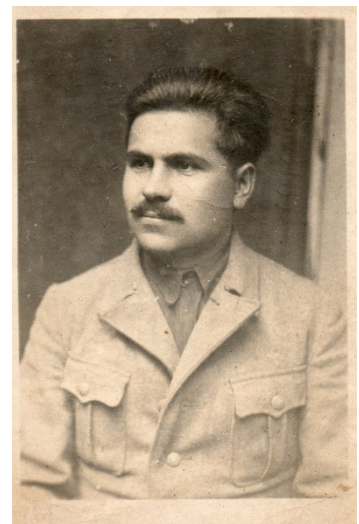
Írta: legkisebb unokám, Toldi Emese

1940. körül

Magyar katonaként

1947.
Máramarossziget

